

ASLI ERDOĞAN'IN ANLATILARINDA ONTOLOJİK SORUNLAR

*Mehmet ÖZGER**

*Murat PARLAKPINAR***

ÖZET

Bu yazıda Aslı Erdoğan'ın anlatılarında varoluş sorunsalı incelenecektir. Aslı Erdoğan son dönem Türk edebiyatının önemli kadın yazarlarından biridir. Öykü, roman, deneme türlerinde eserler kaleme alan sanatçı, sanatsal yaratıcılık yeteneğiyle adından söz ettirmeyi başarmıştır. Aslı Erdoğan'ın eserlerinde iç içe geçmiş iki serüvenden bahsedilebilir. Kahramanların dış dünyadaki serüvenlerine bir de iç dünyalarındaki serüvenleri eşlik eder. Başkişi konumundaki anlatı kahramanların hemen hemen hepsinin yalnız, tutunamayan, geçmişleri ve kendileriyle çatışan, sürekli bir boşluk ve hiçlik duygusu yaşayan, hayatlarındaki eksikliğe yahut parçalanmışlığa karşı bir anlam arayışı içinde olan kahramanlar oldukları görülmektedir. Bu bağlamda anlatılarda iç konuşmalar ve sorgulamaların yoğunluk kazandığı olay örgüsünden ziyade varoluşçu izlek ve kavramların ön plana çıktığı görülür. İnsanoğlunun varlığı ve hayat karşısındaki tavrını belirginleştiren durum ve ayrıntıların yoğunlukta olduğu eserlerde varoluşa ilişkin pek çok sorun dikkati çekmektedir. Anlatı kahramanlarının yaşadıkları en temel sorun yabancılaşmadır ve anlatılarda varlığını gördüğümüz diğer varoluşsal sorunlar da yabancılaşmayla birlikte görünür hale gelen durumlardır. Anlatı kahramanların başta kendilerine olmak üzere çevrelerine, topluma karşı büyük bir yabancılaşma yaşadıkları görülmektedir. Bu doğrultuda anlatılarda yabancılaşma, yabancılaşmanın bir türü olarak bireysel anomi ve buna bağlı olarak yalnızlık, hiçlik/boşluk, kaçış/sürgünlük, ölüm ve intihar vb. izlekler öne çıkmaktadır. Bu izlekler anlatı kahramanlarının psikolojik dünyalarını ortaya koymak bakımından önemli olduğu gibi yazarın da sahip olduğu psikolojiyi ortaya koymaları bakımından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Aslı Erdoğan, ontolojik sorunlar, yabancılaşma, yazı

ONTOLOGICAL PROBLEMS IN ASLI ERDOĞAN'S NARRATIVES

ABSTRACT

The issue of existence in Aslı Erdoğan's narratives will be examined in this article. Aslı Erdoğan is one of the leading female autor

* Yrd. Doç. Dr. Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: m.ozger@hotmail.com

** Arş. Gör. Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: muratparlakpinar@hotmail.com

in the last term Turkish Literature. Having written sort stories, novels and essays the autor became famous with her artistic creativity. It can be talked about two interwoven adventures in Aslı Erdoğan's Works. The adventures in the outside world are accompanied by the heroes' adventures of an inner worlds. Heroes appear to be almost all alone, not hold, competing with backgrounds and themselves, living in a constant feeling of emptiness and nothingness, who are looking to a meaning toward lack and devastation in their lives. In this context, it seems that existential concepts and trajectory are in the forefront rather than plot in which speeches and interviews gained density. The circumstances and details which shape human existence and attitude toward life are emphasized. The main problem of the narrative heroes is the alienation and the other existential problems that we see in narrative are conditions that become visible with other existential alienation problems. It is seen that heroes are alienated particularly against themselves, environment and society. In this respect in the alienation of narrative, as a type of alienation themes like individual anomie and accordingly, solitude, nothingness / space, escape / exile, death and suicide and so on stand out. This narrative themes are important in revealing the psychological world of the heroes as well as to reveal the psychology of the author.

Key Words: Aslı Erdogan, ontological problems, alienation, writing

Giriş

Aslı Erdoğan son dönem Türk edebiyatının önemli kadın yazarlarından biridir. Öykücü kimliğiyle öne çıkan yazar roman ve denemeleriyle de adından söz ettirmeyi başarmıştır. Aslı mesleği Bilgisayar Mühendisliği olmakla birlikte fizik alanında yüksek lisans yapmış, bir dönem CERN'de çalışmıştır. 1994 yılında fizikle yollarını ayıran Aslı Erdoğan, yazarlıkta karar kılmıştır. *Kabuk Adam* ve *Kırmızı Pelerinli Kent* adlı romanları yanında *Mucizevi Mandarin* ve *Taş Bina ve Diğerleri* adlı öykü kitapları bulunan yazarın bir de şiirsel düzyazı olarak nitelendirilen *Hayatın Sessizliğinde* adlı bir kitabı bulunmaktadır. Yazar, bir dönem köşe yazarlığı da yapmış, bu dönemde kaleme aldığı yazılarını, *Bir Yolculuk Ne Zaman Biter* adlı kitapta toplamıştır. Bu kitapta yer alan denemeleriyle daha sonra kaleme aldığı bazı yazılarını da bir araya getirerek toplu denemeler halinde *Bir Delinin Güncesi* ve *Bir Kez Daha* adlarıyla yayımlamıştır.

Aslı Erdoğan, sahip olduğu yazınsal yaratıcılık yeteneğiyle son dönem Türk edebiyatının öne çıkan kadın yazarlarından biri olmayı başarmıştır. Sadece Türkiye'de değil yabancı ülkelerdeki yayınevlerinin de dikkatini çekmeyi başaran yazarın, eserleri birçok yabancı dile çevrilerek yayımlanmıştır. Bu bağlamda Aslı Erdoğan, son dönem Türk edebiyatının yabancı ülkelere tanınmasında önemli katkıları olmuş bir yazardır. Aslı Erdoğan, özellikle dili kullanmadaki becerisi, imge ve metafor kullanmadaki ustalığıyla dikkat çeker. Erdoğan, sık sık imgelere ve metaforlara başvurduğu için yapıtlarının anlaşılması zorlaşır.

Kendisiyle yapılan bir röportajda : “Kitaplarım içsel ve dışsal yolculuğun iç içe geçmesi gibi okunabilir” (Belge, 2010) diyen yazarın bu bağlamda öykü ve romanlarında iç içe geçmiş iki ana serüvenden bahsedilebilir. Bunlardan biri kahramanın içsel serüveni öteki ise dış dünyadaki serüvenidir.

Aslı Erdoğan'ın Eserlerinde Ontolojik Sorunlar

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

Aslı Erdoğan'ın anlatılarında yer alan kişilere bakıldığında bu kişilerin hemen hemen tamamının yalnız, kırgın, hayat karşısında hayal kırıklığına uğramış, geçmişleriyle ve kendileriyle sürekli çatışan; sürekli bir boşluk ve hiçlik duygusu yaşayan, hayatlarındaki eksikliğe veya parçalanmışlığa karşı bir anlam arayan kahramanlar oldukları görülür. Anlatılarda iç konuşmalar ağırlık kazanmakta varoluşçu konu ve kavramlar öne çıkmaktadır. İnsanoğlunun varlık ve yaşam karşısındaki tavrını belirginleştiren durum ve ayrıntıların yoğunlukta olduğu anlatılarda varoluşa ilişkin pek çok sorun dikkat çekmektedir. En temel sorun yabancılaşmadır ve anlatılarda varlığını gördüğümüz diğer varoluşsal sorunlar da yabancılaşmayla birlikte görünür hale gelen durumlardır. Yabancılaşma, yabancılaşmanın bir türü olarak bireysel anomi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan yalnızlık, hiçlik/boşluk, kaçış/sürgünlük, ölüm ve intihar izlekleri bu bağlamda karşımıza çıkmaktadır. Bu izlekler anlatı kahramanlarının psikolojik dünyalarını ortaya koymak bakımından önemlidir.

1. Varlığa Dışarıdan Bakmak/ Yabancılaşmak

Modern insanı derinden etkileyen ve modern toplumların en büyük sorunlarından biri olan yabancılaşma kavramının tam bir tanımını yapmak oldukça zordur. Bireyin çevresine uyumunun azalması veya kişinin kendini topluma veya bir gruba ait hissedememesi durumunda kullanılan bir kavram olan yabancılaşma dilbilimsel olarak eşzamanlı bir yaklaşımla bakıldığında bireyin topluma yabancılaşması, kendine yabancılaşması ve genel anlamda varlığa yabancılaşması olarak ele alınabilir.

Artzamanlı bir yaklaşımla kavramın tarihsel gelişimine bakıldığında kavramın zamanla ve dönemlerin felsefi yaklaşımlarıyla değişime uğradığı görülür. Yabancılaşma kavramını ilk kez kullanan ve sistemli bir şekilde değerlendiren ilk kişi Hegel olmuştur. Yabancılaşmayı ontolojik bir olgu olarak değerlendiren Hegel, "ilk çağlardan beri konu üzerinde egemen olan 'insanın özünden uzaklaşmış olduğu' savından ayrılmaz" (Sazyek 2010, 24). Hegel'e göre yabancılaşma olgusu, insanın fiziki ve ruhi varlığı arasındaki ayırım sonucu ortaya çıkmaktadır.

Yabancılaşma kavramını etraflı bir şekilde ele alan Marx ise, yabancılaşmanın bireyselliğin kaybı anlamına geldiğini ve böyle bir kaybın da aslında gerek birey açısından gerekse toplum genelinde istenilmeyen bir durum olduğunu ortaya atan ilk kişi olmuştur (Ofloğlu-Büyükyılmaz 2008, 115). Marx'la birlikte yabancılaşma ilk kez toplumsal bir içerik kazanmıştır. Yabancılaşmayı toplumdaki sınıfsal farklılık ve emeğin yabancılaşması çerçevesinde ele alan Marx'a göre işçi sınıfının emeği zenginler için daha çok zenginlik getirirken işçi sınıfını ise yoksulluğa itmektedir. İnsanın kendi yapıp etmesi olan emeğine yabancılaşması giderek kendine yabancılaşmasına yol açmaktadır. Kendine yabancılaşmanın doğal bir sonucu olarak birey topluma, toplum içindeki kendi konumuna da yabancılaşabilmektedir.

Heidegger ise yabancılaşma durumunu *varlık* ve var olanlar arasında şimdiye kadar yapılan ayrımların eşliğinde ortaya çıktığını ifade eder. Heidegger'e göre insanın hatta onun kendi özel ifadesiyle *Dasein*'in bu dünyadaki varlığı atılmışlık, düşmüşlük, tek başınalık durumlarıyla dile getirilir. Gerek klasik Batı felsefesinin dayandığı yegâne metafizik öncüller gerekse de modern teknoloji ve küreselleşme temayülleri *varlık* ve var olanlar arasında ayrımlar üzerinden kendini inşa etmiştir. Var olanlardan Varlık'a geçilememiştir. Bu durum insanın var olanlar üzerinde hesapçı bir düşünme tarzı geliştirirken *varlık* üzerinde tefekküre dayalı bir düşünmeye geçmesini engellemiştir. İnsan kendi varlığı ile ilgilenirken kendisinin de içinde bulunduğu Varlık üzerinde şimdiye kadar düşünmemiş ve bunun sonucunda da kendine karşı derin bir yabancılaşma içinde olmuştur. Hep var olanları düşünmüş *varlık*'la yüzleşememiştir. Kendi varlığının dünya-da ol-mak-lığını bu dünyaya fırlatılmış bir varlık olduğunu hep unutmuştur. Bu unutma kendini yabancılaşma ile en açık bir şekilde göstermiştir.

Heidegger'i izleyen Sartre, "hiçbir yol işaretinin bulunmadığı dünyaya fırlatılan" insana yol gösterecek tek şeyin kendi bilinci olduğunu savunur (Pappenheim 2002, 112). Kendi bilincine yabancılaşan insanın var olma durumunun da ortadan kalkabileceğini iddia eder. İnsanın kendi bilincine ulaşması ise ne toplumsal ne de dış bir etkenin zorlamasıyla olur. İnsan, varlığından sonra gelen özünü bizzat kendisi oluşturmak zorundadır. "Sartre'a göre özgür olmanın (yabancılaşmayı aşmanın), kendi özünü kurmanın yolu, 'kendinde-olma'nın (Sartre için varlık, kendinde olma halidir), 'kendisi için-olma' yönünde aşılmasından geçer" (Sunat 1996, 69). Bir başka varoluşçu düşünür olan Camus ise yabancılaşmayı insan-doğa unsurlarının çatışmasıyla açıklar, her güzelliğin derinliğinde insan dışı bir varlık olduğunu ifade eder (Ege 2000, 31). Camus'a göre insan üç şeye yabancıdır: kendine, başkalarına ve dünyaya. Camus, insanın yaşadığı yabancılık durumunu saçma duygusunun kaynağı olarak görür ve ona göre kendine yabancı olan insan diğer insanlara karşı da yabancıdır. Saçma duygusu, insanın başkalarına karşı yabancı oluşunda ortaya çıkar. İnsan yaşadığı dünyaya karşı da yabancıdır. İnsanın dünyaya yabancı olmasının nedeni de onun dünyanın bir parçası olmamasıdır (Gündoğan, 1997, 66-67).

Yabancılaşmanın çeşitli şekillerde ortaya çıktığı söylenebilir. Yabancılaşan insan, kendi eylem ve davranışları sonucunda istediklerini elde edemeyeceği düşüncesinden kaynaklanan bir güçsüzlük ve umutsuzluk duygusu yaşayabilir ve zamanla varlığı anlamsız olarak görebilir. Son tahlilde kendine yabancılaşabilir. Böylece yabancılaşan kimse, varlığa herkesin baktığı yerden bakmaz ve varlığı herkesin algıladığından *başka* algılamaya başlar. Bu başkalık zamanla sanatçı öznenin kendiliğine dönüşür.

Yabancılaşma, Aslı Erdoğan'ın anlatılarının genelinde göze çarpan bir izlek olarak belirmektedir. Genellikle başkişi konumundaki anlatı kahramanları, büyük bir yabancılaşma yaşarlar. Başta üyesi oldukları kendi toplumlarına karşı bir aidiyet duygusuna sahip olmayan kahramanlar, çeşitli nedenlerle buldukları yabancı ülkelerde de herhangi bir aidiyet duygusu geliştiremezler. Anlatı kahramanları insani ilişkilerin zayıf olduğu, içtenlikten yoksun ortamlarda çalışan kişilerdir. Derin bir yalnızlık duygusu içindedirler ve kendilerini ait hissedemedikleri bu ortamda başta kendileri olmak üzere herkese yabancılaşırlar. Aslı Erdoğan'ın yaşamının büyük bir kısmını yabancı ülkelerde geçirdiği düşünülürse yazarın bu ülkelerde yaşadığı yalnızlığını ve yabancılaşmayı kahramanları aracılığıyla eserlerine yansıttığı düşünülebilir. Bunun yanı sıra yazarın eserlerindeki temalarda da yabancılaşma görülmektedir. Nitekim Avrupa'da yaşadığı yıllarda kaleme aldığı *Mucizevi Mandarin*'de yer alan öykülerde yalnızlık ve yabancılaşma izlekleri yoğunluk kazanmaktadır. *Mucizevi Mandarin*'de yer alan *Yitik Gözün Boşluğunda* adlı öykünün başkişisi büyük bir yabancılaşma yaşamaktadır. Ülkesinden uzakta, Cenevre'de çalışan; geçirdiği bir hastalık yüzünden bir gözünü kaybetmek üzere olan başkişi, gündüzlerden kaçıp gecelere sığınır. Sosyal yaşamın canlılığını koruduğu gündüz vakitlerinden ziyade başkişinin gecelere sığınması topluma /başkalarına karşı yaşadığı yabancılaşmanın da seviyesini göstermektedir. Kendisinden ve çevresinden kaçan başkişi geceye, gecenin her şeyi örten karanlığına sığınır (*Mucizevi Mandarin*, s. 16).

Yaptığı gece yolculuklarının birinde bir lokantanın penceresinden içeri bakan başkişinin bu esnada söyledikleri dikkat çekicidir. Bu bakış, varlığı *herkesin* gördüğü yerden görmez. Kendi bakışındaki yabancılaşmak kadar baktıklarını da yabancılaştırarak anlatır. "Bir lokantanın penceresinden içeriye şöylece bir baktım. Tabak çanağın ortasında büyük bir ağırbaşlılıkla konuşmaya dalmış porselen beyazı yüzler gördüm. İnsanlar değil de kuklalar vardı masalarda. Göz kamaştırıcı ışık altında mekanik devinimlerini yineliyorlardı; ağızlarını açıyor, kapıyor, tekrar açıyor, ellerini yiyeceklere, kadehlere, arada bir de birbirlerine doğru uzatıyor, düzenli aralıklarla girtlaklarını gerip yutkunuyorlardı; dudakları bir çizgileşiyor, bir yuvarlaklaşıyordu" (*Mucizevi Mandarin*, s. 37). Yazar, "Porselen beyazı yüzler" ve "mekanik devinimler" gibi, insanları kuklalaştıran, karikatürize eden bir yaklaşımla insana yaklaşmaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

Lokantadaki kişileri insan olarak değil de birer kukla olarak tasvir eden anlatıcının bu sözleri toplumsal düzeyde yaşanan yabancılaşmanın bireysel düzeydeki yansımalarını göstermektedir. Yabancılaşmanın insanı kendinden uzaklaştıran, bir nesneye dönüştüren yönü dolaylı olarak dile getirilmiş olur. Öykünün devamında bu durumun başkişinin sadece Cenevre'de yaşadığı bir durum olmadığı, kendi ülkesinde de bir yabancılaşma içinde olduğu anlaşılmaktadır: “İstanbul'da sabah ezanının okunduğu saatlerde artık anlamıştım: Onların, insanların dünyasıydı gerçek dünya, gerçek dışı olan bendim. Onlar soluk alıp veriyor, değişiyor, yapıyor, kuruyor, istiyor, çiftleşiyor, kızıyor, ağlıyor kahkahalar atıyor, sağ kalıyordu. Ben seyrediyordum” (*Mucizevi Mandarin*, s. 37) diyen başkişi bir sorgulamaya girişmekte kendi varlığından bile şüphe duymaktadır. Başkişinin bu sözleri kendisini yaşanan hayatın dışında gördüğünü, toplumla olan ilişkisinin sorunlu bir ilişki olduğunun farkına varmasının bir göstergesidir. Yaşanan hayatın dışında kalmak, onun bir parçası olamamak yaşanan yabancılaşmanın bir sonucudur.

Benzer bir durum *Taş Bina ve Diğerleri*'nde yer alan *Mahpus* adlı öyküde de görülmektedir. Öykünün anlatıcısı aynı zamanda başkişisi olan kadın kahraman, bir binanın zemin katında yaşamaktadır ve kendisini yalnızlığa hapsedmiştir. Toplumdan *yalıtık* bir halde yaşayan kadının yaşadığı yabancılaşma iç konuşmalarına yansır: “Kuklayı, şöyle bir sars, tarzlarından silkele, ayna karşısına sürükle. Yüzünü gözyaşı izlerinden arındır, gündelik katılık maskesini tak ki insan içine çıkmaya hazır olsun” (*Taş Bina ve Diğerleri*, s.38). Anlatıcı kişi, kendisinden uzaklaşarak ve kendisini *nesneleştirerek* kendisine bakmaktadır. Bu kendine bakış, Edip Cansever'in *Masa da Masaymış Ha* şiirini andıran bir bakıştır. Anlatıcı kahraman, burada Cansever'in şiirinde kendine yabancılaşan kişinin kendisine bakışıyla bakar. Kendisini *nesneleştirir*. Daha önce ötekileri kuklaya benzeten anlatıcı bu kez kendisini kuklaya benzetir. Bu, yabancılaşmanın ileri bir seviyesi olarak görülebilir.

Kendisini kendi yalnızlığına hapsedmiş olan başkişi zamanla topluma yabancılaşmış bir *öteki* konumuna gelmiştir: “Derin bir soluk alarak arkasına yaslandı. Az sonra çıkacağı sahneyi inceleyen bir oyuncu gibi, sokağı incelemeye başladı. Otobüsler işliyor, duraklar bir dolup bir boşalıyor, bankamatiklerin önünde kuyruklar oluşuyordu. Kenti sosyal etkinliklerle dolu bir gün bekliyordu. Herkes yeterince hoşnut görünüyordu. Kendinden, her şeyden...” (*Taş Bina ve Diğerleri*, s.46).

Herkesin kendisinden memnuniyetini bildirmek aynı zamanda anlatıcının kendisine karşı duymadığı memnuniyeti de ifade etmektedir. Sosyal yaşamın aslında bir kukla oyunu olduğunu kendisinin de topluma karışmakla bir kukla olacağını fakat kukla olmak istemediğini söyleyebiliriz. Diğerleri memnundur çünkü onlar kukla olduklarını bilmiyorlardır. Fakat anlatıcı bu oyuna dâhil olurken kukla olacağını farkındadır. Onu yabancı kılan da bu *farkındalığıdır*.

Genel olarak bakıldığında anlatılardaki kişilerin iki türlü yabancılaşma yaşadıkları söylenebilir. Birincisinde kişinin kendisine yabancılaşarak kendi benliğine hapsolması, ikincisinde ise kişinin başkalarına/topluma yabancılaşarak kendisini bunlardan dışlaması, kendi yalnızlığına kendisini hapsedmesi durumu söz konusudur. Yalnızlığı tercih eden bu kişilerin bulunduğu topluma karşı bir tavır aldığı ve toplumla çatışma içinde olduğu görülmektedir: “Avrupa'da geçirdiğim yalnızlık, belirsizlik, pişmanlık dolu bir yılın sonunda, içimdeki öfke ve hınç mayalandı; dizginlenemeyen, sağı solu belli olmayan, inançsız bir yabancıya dönüştüm. Süpermarketlerde satılan ürünler gibi, değişik marka ve renklerden oluşsa da özünde aynı, ucuz mal olmuş, el sürmeden, ince eleyip sık dokumadan üretilmiş insanlardan bıkmıştım. Dünyadan akılcıca yararlanma isteğiyle dolu, açık vermektan, kendini kaptırmaktan, ruhunu çıplak bir halde sergilemekten, zayıflıktan ve bağımlılıktan ölesiye korkan bir sürüden var gücümle nefret ediyordum. Elbette, nefret dünyanın en kolay ve en zevkli işidir, kayıp bir insanı uzun süre oyalayabilir, güçlendirir, sağ kalmasını sağlar” (*Mucizevi Mandarin*, s.15).

Turkish Studies

Anlatı kahramanları, genellikle doğup büyüdüğü ülkeden ayrı düşmek durumunda kalmışlardır. Kendi üyesi oldukları topluma bile yabancılaşan bu kişilerin girdikleri yabancı ortamlar yaşadıkları yabancılaşmayı adeta perçinler. Buldukları yabancı topraklarda da ait olamama, yabancı olma duygularından bir türlü kurtulamazlar ve sonuç olarak bir yalnız ve bir yabancı olarak kalmaya mahkûm olurlar. Topluma yabancılaşmalarının temelinde toplum tarafından dışlanmışlıkları değil de kendilerini toplumdaki dışlamaları bulunmaktadır. Bu kişiler yabancılaşmayı özel bir biçimde yaşarlar. Bu durum, *bireysel anomi* durumunu akla getirmektedir. Modern toplumlarda yabancılaşmanın bir türevi olarak görülen *anomi* yabancılaşmayla ilişkili olarak ele alıp kuramlaştıran Durkheim olmuştur. Durkheim, *anomi* sosyolojik bakış açısıyla değerlendirmiş, toplumsal yapı düzleminde irdelemiştir. Durkheim'in toplum merkezli bir bakış açısıyla ele aldığı *anomi* sosyolojik bağlamda toplumsal düzeyde yaşanan yabancılaşmayı karşılarken “bireysel anomi, en genel tanımıyla kişinin, içinde yaşadığı toplumla bağlarının gevşemesi, giderek kopması sürecinde yaşadığı ruhsal çözülmeyi, bireysel kurallarını yitirmeyi içermektedir” (Sazyek 2008, 33-34).

Anlatılarda başkisi konumundaki kahramanlar yabancılaşmayı bireysel düzlemde yaşarlar. Anlatılarda yabancılaşmanın anomik türevleri olan yalnızlık, iletişimsizlik, yalıtılmışlık, boşluk, kaçış ve intihar vb. duygular eşliğinde yaşanan bir içe kapanıklık durumu ve/ya topluma /toplumsal normlara içsel bir tepki geliştirerek ortaya konan pasif isyan durumu yabancılaşmayla ilişkili olarak karşımıza çıkan durumlardır.

2. Yalnızlığı Kaniyla Besleyen ve Yalnızlığından Beslenen Sanatçı Özne

Anlatılarda yabancılaşmayla birlikte yaygın olarak işlenen bir diğer izlek de yalnızlıktır. Yalnızlık çok değişik şekillerde tanımlanabilen bir durumdur. Yalnızlık daha çok, kişinin tek başına olmasıyla ilişkili bir durum gibi algılanır ancak tek başlılık, yalnızlık değildir. Bir başka ifadeyle kişinin kendisini yalnız hissetmesi çevresinde insanların olup olmamasıyla ilgili bir durum değildir zira kalabalıklar arasında olan kişiler de yalnızlık duygusunu yaşayabilirler. “Kişi bazen kendini kalabalıklar içinde yalnız ve tanıdıklar içinde yabancı hissedebilir” (Yaşar, 2007: 238). Bu yönüyle değerlendirildiğinde yalnızlığın, yaşanan sosyal ilişkilerin sayı ve sıklığıyla pek ilişkili olmadığı söylenebilir.

Anlatılardaki kişilerin yaşadığı yalnızlık bu türden bir yalnızlıktır. Onlar kalabalıklar içinde yalnız kalmayı tercih eden kişilerdir. Hatta onların yalnızlığı derin bir yalnızlıktır. *Kabuk Adam*'ın başkisi sürekli çevresindekilerden kaçıp yalnız kalmaya çabalar. Yalnızlığa o kadar alışmıştır ki kendisiyle iletişim kurmaya çalışan bir başkasının ilgisini hemen bir tehdit olarak algılar: “Yalnızlığa öyle alışmışım ki bir başkasının ilgisini ancak bir tehdit olarak algılayabiliyorum. Yabani bir hayvanın insan karşısındaki tedirginliğine benzeyen bir duyguydu bu” (*Kabuk Adam*, s.32).

Yalnızlık duygusunu derinden yaşayan kişiler başkalarına karşı güvensizlik duygusu yaşarlar. “Yalnızlık bireyin çevresine olan güvensizliğini artırarak uyumunu ve yaşamını zorlaştırır” (Yaşar 2007, 238). Başkisinin, *Kabuk Adam* Tony'nin kendisine olan ilgisi karşısında “Varlığımın soluk alıp verebilmesi için gerekli olan yalnızlığım; kuşatılmış, surlarında delikler açılmıştı.” (*Kabuk Adam*, s. 19) şeklindeki sözleri başkalarına karşı duyduğu güvensizliği ve başkalarından zarar görme endişesini gösterir. Başkisinin yalnız olma, yalın olma çabası, kendisini diğerlerinden yalıtmasının, bir yerde ontolojik korunma amacı taşıdığı da söylenebilir. *Kabuk Adam* romanında *kabuklaşan* kişiler (bu roman bağlamında içi boşalmış, sadece kabuktan müteşekkil, ruhsuzlaşmış kişileri kasıtlı kullanılmıştır) karşısında ruhunu yitirmemek, insani taraflarını kaybetmemek adına, ruhsuzlaşan pelte kalabalığa karışmamak için gösterilen ontolojik bir çaba olarak başkisinin yalnızlığı veya bilinçli olarak kendini yalnızlaştırması önem arz etmektedir.

Turkish Studies

Yalnızlık, yazarın diğer anlatı kahramanlarında da görülür. *Kırmızı Pelerinli Kent*'in kahramanı Özgür de son derece yalnız ve mutsuz bir kadındır. Onun yalnızlığı şu sözlerle anlatılır: “Hep tek başına kuytu bir masada oturur, sigara üstüne sigara tütürür, peçetelere bir şeyler çiziktirirdi. “Mutsuzluğunu kimseye bulaştırmayan yarı-canlı bir hüznün anıtı. Buram buram yalnızlık kokmasına karşın başına üşüşen çakalları tersler, kendini hiçbir koşulda kapıp koyuvermezdi. ‘Yalnızlığın ta kendisi bu kadın’ dediğini işitmişti” (*Kırmızı Pelerinli Kent*, s. 50).

Özgür'ün yaşadığı bu ölümcül yalnızlık, ilişkilerine de yön verir. Yaşadığı yalnızlık duygusu onu, Roberto gibi gözü dönmüş, birlikte olduğu kadınlara şiddet uygulayan bir adamın kollarına atmıştır. *Hayatın Sessizliğinde* de anlatıcı yalnızlığını “Yalnızlığımın tam ortasında konuşuyorum, ben ki yalnızlıktan daha uzun süren bir şey tanımadım.” (*Hayatın Sessizliğinde*, s. 126) cümlesiyle dile getirir. Burada yalnızlık, başkişinin yaşamı boyunca tecrübe ettiği, hayatının her döneminde karşılaştığı bir duygu durumu olarak karşımıza çıkmaktadır. *Taş Bina ve Diğerleri*'nde de anlatıcı yalnızlığını dile getirir ve yalnızlığın anlatıcının kendisini çaresiz hissettiği anlarda kaçıp sığındığı bir durum olarak belirir: “Koyu, acılı, derin bir yalnızlığı onunki. (...) Yalnızlığını kollamış, büyütmüş, kanıyla beslemişti, artık çok çaresiz kaldığında ondan besleniyordu” (*Taş Bina ve Diğerleri*, s. 44).

Derin bir yalnızlık duygusu yaşayan anlatı kahramanları dünyanın gidişatı üzerine de büyük hayal kırıklığı içindedirler. Böyle bir duygu içine girmeleri yaşadıkları yalnızlık duygularıyla ilişkilidir. “Hayatı, hayal kırıklıklarıyla dolu boş ve anlamsız olarak değerlendirmede başkalarıyla kurulan derinliksiz ve süresiz ilişkilerin önemli bir etkisi olduğu” (Yaşar, 2007, 240) düşünülmektedir. *Kabuk Adam*'ın başkişisi geçmişi başarılarla dolu olmasına rağmen mutlu değildir. Hayat karşısında yaşadığı hayal kırıklığı ve karamsarlığı şu cümlelerle dile getirmektedir: “Oysa gerçekte ben, bunalımdan bir türlü kurtulamayan, hiçbir düşünceye, inanca ya da insana bağlanamayan, sürekli huzursuz, karamsar ve yapayalnız biriydim. Yaşama coşkusunu çoktan kaybetmiş, belki de hiç kazanamamıştım. Bana kalırsa kişisel tarihimin tek bir teması vardı; hayal kırıklığı. (...) Ağır aile baskısı ve şiddetle geçen çocukluk yıllarım, dünyayı acı çekenler ve çektirenlerin bulunduğu bir savaş alanı gibi algılamama neden olmuştu. (...) Hepsinden önemlisi, ölüme hazırlanan yaşlı bir kadın kadar umutsuz ve kırgındım” (*Kabuk Adam*, s.3). Hayat karşısında yaşanan hayal kırıklığı yazarın *Hayatın Sessizliğinde* adlı eserinde de işlenmiştir : “Bütün gece, boş beyaz kâğıtların başında oturdum, bu dünyayla yaşıt gibi duran hayal kırıklığının tam ortasından konuşmak için” (*Hayatın Sessizliğinde*, s.142).

Aslı Erdoğan'ın kahramanları derin bir yalnızlık yaşarlar. Dünyayı hiç kimsenin kendilerine yardım edemeyeceği ve mutlak anlamda yalnız oldukları bir yer olarak algırlar. İçinde buldukları ruhsal durumla toplumdan ve çevreden kendilerini soyutlayarak kendi iç dünyalarına çekilirler. Bilinçli olarak, kendi istekleriyle kalabalıklar içinde yalnız kalmayı tercih eden bu kişiler, içinde buldukları yalnızlıktan kurtulma yolları da aramazlar. Aynı zamanda bu kişiler dünyanın gidişatı üzerine büyük bir hayal kırıklığı ve umutsuzluk, karamsarlık duyguları yaşarlar.

Yalnızlık kavramı, hayal kırıklığı ve umutsuzluk gibi olumsuz çağrışımlara sahip izlekleri de kendisiyle beraber sürüklerken yazarın üretkenliği bağlamında ele alındığında sürekliliği arzulanan, sanatçı özne açısından yazmak adına vazgeçilemeyen bir damar özelliğine de sahiptir. Yazar, yalnızlığını kollayıp büyüten, kanıyla besleyen ama aynı zamanda da ondan beslenen konumundadır. Yalnızlığı bilinçli bir tercih ve sanatçı kimliğin bir gereksinimi olarak düşündüğümüzde yalnızlık ontolojik bir meseleye dönüşür. Doğal olarak bir topluluğun içine doğan insan, kendi varlığını anlamlı bir bütün olarak algılayarak varlığı başkaları üzerinden okur. Söz konusu okuma, zamanla çocukluk algısındaki farkındalığı ve yeniliği yitirerek alışılmış bir

duruma dönüşür ve kalıplaşır. Oysa hem zaman hem de insan değişmektedir. Topluluk içinde insan, kendi algılarından çok, topluluğun da vermiş olduğu kitle ruhuyla hareket edeceği için hem kendisini hem de topluluğu ve kitlenin yaptıklarını sağlıklı bir bakışla algılayamayacaktır. Tam da bu sebepten dolayı sanatçı öznenin hem kendilik algısını sağlıklı kurması hem de kitlenin tutumlarını doğru algılaması için yalnızlığı beslemesi ve yalnızlıktan beslenmesi gerekmektedir. Aslı Erdoğan'ın anlatılarındaki yalnızlık da büyük oranda bu ontik kaygının bir ürünü olarak değerlendirilebilir.

3. Hayatın Anlam ve Değerinin Yitirilmesi: Hiçlik

Aslı Erdoğan'ın anlatılarında kahramanlar, yabancılaşmayla ilişkili olarak hiçlik, boşluk duyguları yaşarlar. “Nihilizm, aslında anlamsızlık, boşluk ve hiçlik duygularının telkin ettiği bir düşünme ve yaşama biçimini ifade eder.(...) Hangi dönemde ve nerede olursa olsun, insanların bağlı kaldıkları en yüksek değer ve ideallerin işlevlerini yerine getirmediklerinde ortaya çıkan bir ruh durumuna eşlik eden bir yaşama ve düşünme biçimidir” (Çevikbaş 2010, 30).

Aslı Erdoğan anlatılarında, özellikle *Hayatın Sessizliğinde* adlı eserinde başkişinin hayatın anlamı ve değeri üzerine sıklıkla sorgulamalara giriştiği görülür: “Madem ben kendimdim, neden içimdeki hiçbir şey, acı bile bana ait değil? (...) Gökyüzünün altında, söylenecek yeni bir şey yoksa eğer, her cümle, her dize, her öykü defalarca seslendirilmişse, ben hangi çılgın yankısıyım?” (*Hayatın Sessizliğinde*, s. 14) İçte yaşanan bu sorgulamalar başkişinin varoluşunu sorunlaştırdığını, kendisine verili olan hayatla bir tür hesaplaşmaya giriştiğini göstermektedir. “Kendi hayatımın soğukunda üşüyorum” (*Hayatın Sessizliğinde*, s. 167) diyen başkişinin sahip olduğu hayattan hoşnut olmadığı görülmektedir. Başkişi, yaşama coşkusunu kaybetmiş bir kişi olarak hayatın anlamsızlığına inanır.

Kahramanların hayatın anlamı ve değeri, bu dünyadaki kendi varlıkları üzerine yaptıkları bu sorgulamaların sonucunda girdikleri her yol, onları boşluğa, hiçliğe ve anlamsızlığa götürür. *Mucizevi Mandarin*'de bu durum *Yitik Gözün Boşluğunda* adlı öyküde, “Yaşamın yüreğinde bir boşluktu, bir yorumdan, bir soru işaretinden, bir bakıştan yani bir hiçten başka bir şey değildim.” (*Mucizevi Mandarin*, s.38) cümleleriyle dile getirilirken aynı kitapta yer alan *Geçmiş Ülkeden Bir Konuk*'ta da “Dünyayı adım adım kat ettim, gözüme ilişen her deliğe, her kovuğa ellerimi uzatıp karış karış aradım. Avuçlarımda bulduğum hep boşluktu, kader çizgilerimin arasındaki boşluk” (*Mucizevi Mandarin*, s. 119) cümleleriyle ifade edilmiştir. *Taş Bina ve Diğerleri*'nde yer alan *Başlangıç* adlı öyküde ise hiçlik duygusu “Hem dünya dediğin nedir ki, bir camda beliren bulanık bir imgeden öte! Lekeli, çok lekeli, hiçlik üzerine uzun bir şiir” (*Taş Bina ve Diğerleri*, s. 59) cümleleriyle anlatılmıştır “Camda beliren bulanık imge” dünyanın anlamsızlığını açıklarken “Lekeli, çok lekeli, hiçlik üzerine uzun bir şiir” ifadesi dünyanın kirlenmişliğini/ kirletilmişliğini açıklar.

Boşluk duygusunu yaşayan kişi için geçmiş ve gelecek bir anlam ifade etmez. Bu durum, yazarın eserlerinin çoğunda görülür. *Kırmızı Pelerinli Kent*'te geçen zaman karşısında yaşanan acizlik ve çaresizlik duyguları “Zamanın durdurulamayan akışından, sürekli bu anın geçmiş oluşundan duyduğum o iç sızısını anlatıyorum” (*Kırmızı Pelerinli Kent*, s. 84) sözleriyle dile getirilir. “Zamanı durduramadığımız ve tersine çeviremediğimiz ölçüde her anımız kaçınılmaz olarak kaybolmaya yazgılıdır. Erdoğan'ın altını çizdiği bu sonsuz kayboluşu fark etmenin ağırlığı insanın üstüne öyle bir çullanır ki ondan sonra artık içinde olunan zamanı yaşamak imkânsızlaşır” (Maksudyan 2009, 28).

Taş Bina ve Diğerleri adlı öykü kitabında yer alan *Sabah Ziyaretçisi* adlı öyküde, hayatın tek düzeliliği, monotonluğu ve şimdiki anda kısılp kalmanın verdiği iç sıkıntısı başkişinin ağzından şu cümlelerle ifade edilmektedir: “Hayatım tek resmin sayısız taş baskısı. Ağaçlar, ufuk,

gökyüzü... Nereye baksam, içeriye ya da dışarıya, yalnızca bir duvar görüyorum. Hangi yöne dönsen, geçmişe ya da geleceğe, üzerime bir taş duvar geliyor. Belki de boşluğa dayanamadığım için duvarların arasına saklanıyorum. Boşluğun dipsizliğine. Gürültüsüne” (*Taş Bina ve Diğerleri*, s.8).

Anlatılarda kişilerin hayatın anlamı ve değeri üzerine yoğun sorgulamalara giriştikleri görülmektedir. Bu sorgulamalar sonucunda anlatı kahramanları dünyadaki varoluşlarının hiçbir anlamının olmadığı, her şeyin boşuna olduğu duygusunu yaşarlar. Bu da onları derin bir hiçlik duygusuna götürür. Yaşanan hayat, bir anda tüm renklerini kaybeder, tekdüzeleşir.

Hiçlik/boşluk duygusu insanoğlunun bir tür *hakikat/anlam arayışının* sonucunda bir şey bulamamasıyla ilgilidir. İnsan, tarih boyunca kendisine inanılacak bir varlık/tanrı arayışı içinde olmuştur. İnsanlar inanacakları bir değer/Tanrı bulamazlarsa kendi tanrılarını kendileri yaratma yoluna gitmişlerdir. Nitekim İslamiyet öncesinde helvadan put yaparak tapan ve acıktıklarında da onları yiyenlerin olduğunu biliyoruz. Aslı Erdoğan anlatılarındaki kişilerde bir hakikat arayışı ve bu arayışın akim kalması sonucunda hiçliğin belirdiğini söyleyebiliriz. Elbette bu hakikat, çoğu zaman bir Tanrı arayışına da dönüşmektedir. Söz gelimi *Kırmızı Pelerinli Kent* adlı eserinde anlatıcı kahraman, lisede bir derste açıkça sınıfta tanritanımazlığını ilan ettiğini söyler fakat buna karşın Rio sokaklarında insanlığın düştüğü aciz durum karşısında ve büyük korkular yaşadığı anlarda kendi *kişisel tanrısına* dualar ettiğini de söylemekten geri durmaz. Sonuç olarak hiçlik sorunu varoluşsal bir sorundur. Kimi zaman bir boşluk kimi zaman değersizlik, hayatın anlamsızlığı kimi zaman şiddetli bir anlam arayışı durumu bu varoluşsal sorunsalın görüntülerinden ibarettir.

4. Kış Ruhü: Sanatçı/ Entelektüelin Aidiyet Sorunu

Aslı Erdoğan anlatılarında kişiler daha önce de belirtildiği gibi yaşadıkları verili olan hayattan memnun değildirler. Çevrelerindeki kişilerle ve toplumla uzlaşmaz bir tavır sergilerler. Toplumdaki mevcut normlar onları rahatsız eder. Hayat karşısında yenilmişlik, çaresizlik duyguları yaşarlar. Bu örselenmişlikle var olabilecekleri, kendileri için daha yaşanabilir bir dünya arayışına girerler. Bu arayış *Mucizevi Mandarin*'de yer alan *Geçmiş Ülkesinden Bir Konuk* adlı öyküde en güzel şekilde ifadesini bulur: “Sıkı sıkı yapışabileceğim, bağlanabileceğim bir şeyler aramıştım sürekli. Yaşamı yaşamaya değer kılacak bir inanç, bir düşünce, bir insan olmalıydı bir yerlerde. Bir sokaktan diğerine, bir kitaptan ötekine, bir bakıştan bir başka bakışa hep bu acınası, saf, tehlikeli inançla koştum durdum” (*Mucizevi Mandarin*, s. 119).

Yaşanılan hayattan duyulan memnuniyetsizlik kişiyi bir arayışa sevk eder. Bu nedenle de anlatı kahramanları çoğu zaman bir yolculuk halindedirler. Aslı Erdoğan, kendisiyle yapılan bir söyleşide söz konusu “yolda olma durumu” nu şu cümlelerle açıklamaktadır: “Kitaplarım içsel ve dışsal yolculuğun iç içe geçmesi gibi okunabilir. Bir sürgünlük durumu, hayatın kıyısında asılı kalmak... Bu, sanırım benim karakterlerimin ortak özelliği. Evlerinde değiller, oldukları yerde de değiller. Bir tür yolculuk halinde gibiler ve bu pek keyifli bir yolculuk da değil. Serüvenden çok kaçış ve çaresizlik ögesi barındırıyor” (Belge, 2010). Aslı Erdoğan'ın da belirttiği gibi kahramanların bu yolculukları onlar için pek keyifli geçen bir yolculuk değildir. Serüvenden çok bir kaçışı barındırır ve bu kaçış bir sürgünlük durumuna dönüşür. “İster zorunlu olsun ister gönüllü; sürgün kişilerin ortak paydaları ise; kaçıştır; hepsi birer sürgün, göçebe, gezgindirler” (Andaç, 1996: 13). Bu durum *Yitik Gözün Boşluğunda* adlı öyküde şu şekilde ifade edilmiştir: “Kaçmanın ağır cezasıdır sürgün, geçmişini bir kez terk eden ona bir daha hiç geri dönemez” (*Mucizevi Mandarin*, s.71).

Aslı Erdoğan, yazarlık serüvenine yabancı ülkelerde başlamış bir yazardır. Kendisi yabancı topraklarda gönüllü olarak bulunmuşsa da yazdıklarına bir *yersiz yurtsuz* olma durumu hep

yansır. Yazar bu topraklarda hep bir sürgün olduğunu hissettirir. Feridun Andaç'ın belirttiği gibi: “Sürgünlük, (...) yersizliğin yurtsuzluğun kıyısına gelinmekle başlar. Bunun ivmesi de koşulların gücünden gelir. Karşı konulan, savaşılan koşullarda yenik düşme sonrasında kaçınılıp sınımlanacak bir yurt arayışıdır tüm bunlar sonrasında yaşananlar” (Andaç 1996, 11).

Ülkesinden uzak oluşu yazara bir çeşit sürgünlük duygusu yaşatır. Sürgünlük yazar için aynı zamanda zengin bir kaynak olmuştur denilebilir. Yabancı topraklarda çekilen sıkıntı ve acılar, yoksunluklar, sürüklenişler birçok sürgün yazarda olduğu gibi Aslı Erdoğan'a da bambaşka bir duyarlılık evreni kazandırmıştır. Erdoğan, eserlerindeki kahramanları aracılığıyla bir yerde *yabancı, göçmen* ya da *sürgün* olma psikolojilerini başarılı bir şekilde aktarır. Bulunduğu ülkelerde kendisi gibi yabancı olanlar adına konuşur. Bu bağlamda *Mucizevi Mandarin*'de yer alan şu cümleler dikkate değerdir: “Zaten dünyanın neresinde olursa olsun, gece yarısından sonra sokaklarda dolaşan kesinlikle yabancıdır. Kendisine hiç de kucak açmamış bu yeni diyarı, karanlığı da ardına alıp yabani yabani seyretmekte onu buralara dek kaçırtmış geçmişin ağır yüküyle iki büklüm, ha bire dolanmaktadır. Bir zamanlar katlanamadığı ülkesi şimdi yitik, düşsel bir cennete dönüşmüştür, ama artık o, düşlerine de inanmaz. Acılarıyla dolu bir geçmiş ve korkutucu bir gelecek arasında donup kalmış içinde bulunduğu âna da bir türlü ulaşamamaktadır. Kaçtığını sanırken asıl şimdi kapana kısılmıştır. Göçmenliğe dair söyleyebileceğim tek iyimser söz şu: İnsana hayatı bu denli iyi belleten bir başka deneyim bilmiyorum” (*Mucizevi Mandarin*, s.12).

Yukarıdaki ifadeler sürgün kişinin dünyasının kaçış ve yalnızlıkla örülü olduğunu; yaşadığı yerin değil de bu yerin ona yaşattıklarının önemli olduğunu göstermektedir. Ne sebeple ülkesinden, vatanından uzak düşmüş olursa olsun sürgün kişi için kopmuş olduğu yer, bağlanılan yer olur aslında. Çünkü “yaşanmışlıkları, anıları, izleri onun varoluş gerçeğidir” (Andaç, 1996: 12). Bu nedenle de sürgün, bulunduğu yerde sürekli geçmişte onu yaşar, onu sorgular. Geçmişle, kendi vatanyla bağ kurabilme imgelerine tutunur. Bu durum bir anda gerçekleşmez ancak zamanla sürgün kişi yaşadıklarıyla bunun böyle olduğunu öğrenir: “Göçmenliğim yavaş yavaş büyüdü olgunlaştı, kendini daha ince ve ayrıntılı bir biçimlerde dile getirmeyi öğrendi. ‘Vatan’ın iletişim kurulan üç-beş insan; İstanbul’un köklerimiz ve geçmişim olduğunu zamanla öğrendim” (*Mucizevi Mandarin*, s. 15).

Sürgün kişi içinde bulunduğu durumu, köksüzlüğünü içine sindiremez. Bu nedenle de sürekli bir hesaplaşma içindedir ve durmadan kendisiyle, geçmişle hesaplaşır: “Avrupa’daki ilk birkaç ayım işte bunları keşfetmekle, kısacası içinde doğup büyüdüğüm toplumun bana kaybettirdiklerinin faturasını çıkarmakla geçti” (*Mucizevi Mandarin*, s. 15). Bu nedenle sürgün kişinin geçmişi canlı tutan unsurlar yaşamında önemli yer tutar. Önceleri pek farkında olmadığı yurt özlemi, geçen zamanla birlikte kendisini göstermeye başlar ve kişi zamanla bu duygunun iç yakıcılığını derinden hissederek: “Gelgelelim günün birinde, her nasılsa elime geçmiş bir Boğaziçi Limon Kolonyası’nın üzerindeki İstanbul resmini görmemle değişiverdi her şey. İki parmak kalınlığındaki resmin cart mavi sularına, iç burkacak denli kötü çizilmiş Şehir Hatları vapuruna bakakalıp ağlamaya başlamıştım. Yurt özlemi denilen, kiminin bıyık altından gülerken küçümsediği, kiminin “yabancı”yı aşağılayarak, kendini yüceltmek için eski moda bir söyleme alet ettiği o duyguyla ilk tanışmamdı bu benim. Benliğimdeki Türk’le ilk göz göze gelişim. İstediyi kadar sığ ve sıradan güzüksün, basit, yalın ve açık bir biçimde İstanbul’u, kendi dilimi, kendi topraklarımı, kendi insanlarımı özlemiştim” (*Mucizevi Mandarin*, s. 15).

Kahramanların dış yolculukları bir anlamda içte yaşanan bir yolculuğa dönüşmektedir. Kaçmayı bir kurtuluş olarak gören kahramanlar, aslında bunun da bir çözüm olmadığını anlar. Nereye giderse gitsin kaçtığını zannettiği cehennemini içinde taşıdığını bir başka deyişle asıl cehennemini içinde olduğunu anlar: “Benim cehennemim ne topraklarımda, ne de buradaymış. Onu kendi içimde taşıyormuşum, tıpkı cennet düşlerim gibi” (*Mucizevi Mandarin*, s. 15). Yaşanan her

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

ne varsa insanoğlunun *belleğinde* varlığını sürdürür. Hatta *Kabuk Adam*'ın ilk cümlesi bellek üzerinedir: “Unutamamak. Belleğin kaçınılmaz intikamı. Herhangi bir iz taşınıyorsa eğer, bu bir zamanlar bir yara açıldığındandır” (*Kabuk Adam*, s. 1).

Aynı düşünce *Mucizevi Mandarin*'de de dile getirilir: “Hiçbir şeyi unutmak olası değil. Günü gelince anılar belleğin diplerinden su yüzüne vuruyor teker teker. Sokaklar, yüzler, yaralar... Her an bir yerlere kazılmış” (*Mucizevi Mandarin*, s. 40). Ne var ki insan ne kadar kaçsa da geçmişinden, geçmiş yaşantısının izlerinden kurtulamaz: “Bir anı geçmişe uzanan bir köprüdür, üzerinde yitip gittiğin dar tahta, tehlikeli bir köprü. Geçmiş, ırmağın hiç ulaşamadığın öbür yakasıdır.” (*Mucizevi Mandarin*, s. 111)

Geçmiş yaşanmış ve bitmiştir ona geri dönmek zaten mümkün değildir. Varlığını ancak *bellekte* yer eden anılarda sürdürür. Yukarıda da belirtildiği üzere anlatılarda başkişi konumundaki kişiler yaşadıkları dünyadan memnun değildirler. Bu memnuniyetsizlik onları bir arayışa sevk eder. Ancak bu arayış da ne olduğu belirsiz bir arayıştır. Daha çok bir kaçışa benzer. Bu kaçış da bir süre sonra sürgünlüğe dönüşür. Anlatı kahramanları bunun böyle olduğunu zamanla öğrenirler. Kaçtıkları bu yeni topraklar da onlara hemen kucak açmaz. Kendilerini ait hissetmedikleri bu toplumda yabancı ve bir sürgün olarak kalmaya mecbur olurlar. Kaçtıkları ülkeleri, bir süre sonra bağlandıkları yere dönüşür.

Aslı Erdoğan'ın anlatılarındaki kişilere bakıldığında bu kişilerin entelektüel ve çoğu zaman sanatçı kimliği taşıyan kişiler olduğu görülür. Entelektüel bu dünyada kendini *yersizyurtsuz* hisseden kişidir. Entelektüel/sanatçı, Pierre Bourdieu'nun ifadesiyle *habitusunu* (Said, 2000: 32) yıkmak zorundadır. Bir tür alışkanlıkla yerleşikliğin karışımından oluşan bu durum entelektüel için bir ayak bağı olabilmektedir. Bir yere bağlanmak çoğu zaman o yeri aşmamak anlamlarına gelebilmektedir. Sanatçıyı kısırlaştırabilmektedir. Mutlaka bunun tam tersi durumlar da var. Söz gelimi Faulkner'in küçük bir yerde yaşaması ve eserlerini orada vermiş olması örnek gösterilebilir. Fakat genel olarak sanatçı kendi kabının dışına taşan nitelikte olduğu için yersiz yurtsuzluğun kendisini veya sürgünlüğün kendisini bir *ev* veya *yurt* olarak görmektedir. Daha da ötesi bu sürgünlük durumu *yazının eve dönüşmesi* sürecini oluşturmaktadır. Dil/yazı, entelektüelin ve sanatçının içinde yaşadığı gerçek *eve dönüşür* sürgünlük sürecinde. Bu bağlamda yazarların kimi zaman sürgünlüğü bilinçli olarak istemesi yazmanın çekimine kapılmalarından kaynaklanır. Yazmanın ontolojik kökleri de sürgünlüğün doğasına yakın olduğundan yazmak sürgünlüğe yakın durmuştur. Sürgünlük de yazmak da yok olan, çürüyen varlığa, köksüzlüğe ve kayıp giden zamana direnmeye çalışır, cevap arar.

Sürgünlük veya aidiyet sorunu Aslı Erdoğan'ın eserlerindeki kişilere, olay örgüsüne ve izleklere yansımakla birlikte kişisel yaşamında da önemli bir yere sahip bir unsurdur. Söz gelimi bir röportajında aidiyet sorununu şu cümlelerle ifade etmiştir: “Çocukluğumdan beri yaşadığım bir şey aslında bu. Girememek, ait olamamak, dışarıda kalmak, köprüde olmak durumu, iki arada kalmak gibi ” (Sorgun, 2001). Aslı Erdoğan da bir yersiz yurtsuzdur. Bir yere ait olamama sorunu yaşamaktadır ve bunun sonucunda varoluşsal bir sığınak olarak *dile/yazıya* sığınmaktadır. Çünkü o da Wallace Stewens'in ifade ettiği gibi *bir kış ruhu* yani *sürgünlük* (Said, 2000: 32) yaşamaktadır.

5. Sıfır Noktası: “Kendi İçindeki Ceset” veya Ölümle Flört

İnsanoğlunun mutlak gerçeği olan ölüm aynı zamanda varoluşunun ayrılmaz parçasıdır. İnsanoğlu var olduğu günden bu yana ölüm üzerine düşünmüş ve bu konuda düşünceler ortaya atmıştır. İnsanın bir gün ölmek zorunda olduğunun bilincinde olması insanı derinden etkilemektedir. Ölüm korkusu, insanın tüm korkularının temelinde yer alır. Nitekim birçok araştırmacı bunu dile getirmiştir. G. Dilpiere: “Sonuçta tek bir korku vardır o da ölüm korkusudur” (Mannoni, 1995: 16) diyerek bu noktanın altını çizirken Faruk Karaca, *Ölüm Psikolojisi* adlı

kitabında: “Korkuların psiko-dinamik çekirdeği olarak ölüm, bütün ürküntülerin geometrik kavuşma noktasıdır” diyerek veciz bir ifadeyle bu noktaya vurgu yapmaktadır. Becker, ölüm korkusunun doğuştan getirilen bir korku olduğunu ve bütün insanlarda bulunduğunu belirtir. Ona göre ölüm korkusu diğer korkuları etkileyen temel bir duygudur. Hangi kılığa girerse girsin yine de varlığını devam ettiren bu korku, açıklanamaz bir bilinmezden kaynaklanmaktadır ve hiç kimse bundan tamamen kurtulamaz; çünkü kimse ölümden kaçamaz (Becker 1973: 15; aktaran Karaca 2000, 45).

Fromm’a göre de iki türlü ölüm korkusu vardır. Birincisi, her insanın ölüm karşısında yaşadığı, ölmek zorunda olduğuna ilişkin normal korkudur. İkincisi ise insanları sürekli tedirgin eden ölüm korkusudur. Bu korku yaşama konusundaki başarısızlıktan kaynaklanmaktadır (Fromm 1994, 161). May ise ölüm kaygısını, varoluşun yıkılabileceğinin, kendisi ve duygularını yitirebileceğinin farkına varan bireyin özel durumu, olarak tanımlamaktadır (Karaca, 2000: 45). Bauman, insanın en mutlak gerçeği olan ölümlerle ilişkisini şu cümlelerle dile getirmektedir: “Ölümden daha doğrusu ölmenin kaçınılmazlığından, dünyadaki varlığımızın kalımsızlığından daha rahatsız edici bir düşünce yok gibidir. Bilgimizin bu yönü zihinsel yetilerimize kökten ve değiştirilemez bir biçimde karşı koyar. Ölüm aklın en büyük yenilgisidir” (Bauman 2000, 25). Ölüm üzerine ortaya konulan bu yargılar göstermektedir ki ölüm korkusu, birçok değişik şekilde ve çoğunlukla iç içe geçmiş şekilde hissedilmektedir.

Aslı Erdoğan’ın anlatılarında da ölüm değişik şekillerde varlığını gösteren bir izlektir. Anlatılarda daha çok ölüm bir kaygı ve korku durumu olarak kendini gösterir. Başkişi konumundaki anlatı kahramanları ölümü sürekli yanı başlarında hissederler. *Kabuk Adam*’ın başkişisi kendi ifadesiyle “sayısız kez kıskırtmıştır” ölümü. Fizik seminerleri için gittiği tropikal adada tanıştığı Kabuk Adam Tony, başkişide ölüm ve cinayeti çağırır. Tony tarafından öldürülmek korkusu yaşasa da onunla birlikte zaman geçirmekten kendisini alıkoyamaz. Bu yaptığının intihar anlamına geldiğini de yine başkişinin kendisi dile getirir: “İntiharı yaptığım, üstelik bunu seçimimin farkında bile olmaksızın seçmişim. Ölüm kararı veren sanki ben değilim, içimdeki bir başka bendi, şeytani ve sinsi bir başka ben” (*Kabuk Adam*, s. 37). Başkişinin farkında olmayarak yaptığı bu seçim bilinçaltındaki intihar düşüncesinden kaynaklanmaktadır: “Ansızın gelen, tuhaf şeytani bir aydınlanmayla, Tony’le bu tehlikeli yolculuğa çıkma nedeninin çok gizli, bilinçaltı bir istek olduğu şüphesine kapıldım. Tony tarafından öldürülmek” (*Kabuk Adam*, s. 45). Zira başkişi daha önce de intiharı denemiştir. Romanda bir yerde “İntihar benim gizli dehlizim, içimde sürekli taşıdığım ve zaman geçtikçe derinleşen kuyumdu” (*Kabuk Adam*, s.45) diyen başkişinin, Tony tarafından öldürülmek umudu taşıması bilinçaltındaki intihar düşüncesinin yansıması olarak düşünülebilir. Çünkü insanın bile isteye ölümün üstüne üstüne gitmesi dolaylı olarak da olsa intihar demektir.

Kırmızı Pelerinli Kent de ölüm konusu etrafında kurgulanmış bir romandır. Romanın temel mekânı olan Rio de Janerio bir ölüm şehri olarak tasvir edilir. “Ölümün art arda dizili “Ö”, “L”, “Ü”, “M” harflerine indirildiği bir evrende...” (*Kırmızı Pelerinli Kent*, s.43) Özgür ölümün soğuk nefesini yanı başında hisseder. Öyle ki ölüm yazdıklarına da yansır: “Kargacık burgacık harflerle, karalamalarla, sağdan soldan fırlayan oklarla doldurulmuş ak kâğıtlarda hep ÖLÜM vardı. Sürekli kafasını kaldıran, doğrulmak için debelenen, üzerindeki mavi mürekkepten ağı yırtmak için var gücüyle çırpınan bir ölüm. Latin alfabesi denilen çember ve çizgiler arasında vücut bulmaya, yassı, dümdüz edilmiş, törpülenmiş evreninden çıkıp üçüncü bir boyut yakalamaya çalışıyordu” (*Kırmızı Pelerinli Kent*, s. 20). Alıntı metindeki ifadeler Özgür’ün yaşadığı ölüm korkusunu yazının gücünü kullanarak aşmaya çalıştığını göstermektedir. “Sürekli kafasını kaldıran, doğrulmak için debelenen, üzerindeki mavi mürekkepten ağı yırtmak için var gücüyle çırpınan bir ölüm.” ifadesi Özgür’ün bilinçaltında bastırılan bir ölüm korkusunun varlığını göstermektedir. Kimi zaman bilinç düzeyine çıkan bu duyguyu yazı aracılığıyla bastırmaya çalıştığı söylenebilir.

Turkish Studies

Ölüm, Özgür'ün en korktuğu şeydir ama ölümü kovalamaktan bir türlü vazgeçmez. Rio'nun karanlık sokaklarında ölümün üstüne üstüne gider. Roberto, Özgür'e "En korktuğun şeyi kovalamaktan bir türlü vazgeçmiyorsun" derken Özgür'ün ölümle flörtünü de vurgulamış olur. Özgür de *Kabuk Adam*'ın başkişisi gibi ölümün üzerine gitmekten çekinmez. Bunun bedelini de romanın sonunda canını vererek öder.

Mucizevi Mandarin'de yer alan *Geçmiş Ülkesinden Bir Konuk* adlı öykü de ölüm üzerine kurulmuştur. Daha çok ölümün yazılabilesinin sorunlaştırıldığı bu öyküde ölüm duygusu, başkişinin peşini bırakmayan bir duygu olarak varlığını gösterir. Başkişiye korku ve çaresizlik duyguları yaşatır: "Benliğimi zorla başka düşüncelerin, imgelerin dalgalarına bıraktımsa da ölüm bir hayalet gibi hep izimdeydi" (*Mucizevi Mandarin*, s. 112).

Ölüm, hayatın ayrılmaz bir parçasıdır ve varlığını daima hissettirir. Ölümün varlığı kişinin bu dünyadaki varlığının sonlanması demektir ve bundan kaçmak mümkün değildir. Ölümün varlığı ve kaçınılmazlığı karşısında insan çaresizlik duygusu yaşayabilir. Başkişi ölüm karşısında çaresizlik duygusu yaşamaktadır ve hayatının bütün mutluluk kaynakları ölümün varlığı karşısında başkişi için anlamsızlaşır: "Hayatımın bütün mutluluk kaynakları, aşk, sanat, müzik, şiir, dağlar, ne varsa hepsi birden, ölümün darbeleriyle, bir daha toparlanmamak üzere parçalanıyordu. İnce, siyah bir tülün bir hançerle delik deşik edilişi gibi. Benliğimin temelleri yıkılıyordu" (*Mucizevi Mandarin* s.124).

Ölüm, Aslı Erdoğan anlatılarının genelinde varlığını gördüğümüz başat bir izlektir. Daha çok başkişi konumundaki kişiler ölüm duygusunu sürekli içlerinde taşırlar ve bu daha çok bilinçaltında yer edinmiş bir ölüm korkusu şeklindedir. Ölümün soğuk nefesi kimi zaman içlerini titretir, onlara korku ve çaresizlik duyguları yaşatır. Yine ölümle ilgili olarak öldürülmek, intihar düşünceleri anlatı kahramanlarının içsel olarak yaşadıkları durumlardır.

Sonuç

Aslı Erdoğan'ın anlatılarında anlatı kahramanlarının yaşadıkları ontolojik sıkıntılar eserlere yabancılaşma, yalnızlık, hiçlik, boşluk, hayatın anlamsızlığı, arayış, kaçış, sürgünlük, ölüm ve intihar izlekleri şeklinde yansımıştır. Anlatılarda kahramanların kendilerine, bu dünyadaki varoluşlarına dair giriştikleri muhasebeler, hayatın anlamı üzerine yaptıkları sorgulamalar bizi doğrudan ontolojik sıkıntılara götürmektedir. Anlatı kahramanları varoluşsal sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bu da en belirgin olarak içine düştükleri bir yabancılaşma durumuyla kendisini göstermektedir. Hayata karşı varoluşsal ya da topluma karşı sosyo-psişik bağlamda yabancılaşan başkişi konumundaki anlatı kahramanları yalnızlık, yalıtılmışlık, iletişimsizlik, değersizlik, boşluk, umutsuzluk, amaçsızlık, geleceksizlik, intihar ve ölüm duygularının yoğunlaştığı bir kişisel anomi yaşamaktadırlar. İçine düştükleri bu durum anlatı kahramanlarının başta düşüncelerine olmak üzere ilişkilerine, eylemlerine ve davranışlarına yön vermektedir.

Yazarın eserlerine yansıyan ontolojik sıkıntılar, yazıyla aşılına çalışılmaktadır. Yazı, intihara, yabancılaşmaya, yalnızlaşmaya hayatın boşluğu karşısında bir tutamağa dönüşmektedir. *Örnek bir çilekeş* olan sanatçının ontolojik bir sorunu olan *yersiz yurtsuzluğuna* karşı *yazı*, sanatçı için gerçek bir *ev* konumunu almaktadır.

KAYNAKÇA

- ANDAC Feridun, **Sürgün Edebiyatı, Edebiyat Sürgünleri**, Bağlam Yay., İstanbul 1996.
- BAUMAN Zygmunt, **Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri**, Çev. Nurgül Demirdöven, Ayrıntı Yay., İstanbul 2000.
- BECKER Ernest, **The Denial of Death**, New York: The Free Press, New York 1973.
- BELGE Burçin, “Konuşmayı 22 Yaşımda Öğrendim ve Israrla Yazmayı Deniyorum”; http://www.aslierdogan.com/ropor_tajlar.asp?sid=32, (ET: 02.02.2012).
- ÇEVİKBAŞ Sebahattin, “Nietzsche ve Nihilizm Kalkanına Yaşamın Yadsınmasını Kazımış Olan Bir Felsefe”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.14, S:1(2010), s.25-40.
- DEVECİ Mutlu (2005). **Varoluş ve Bireyleşme Açısından Ferit Edgü'nün Öykü ve Romanlarında Yapı ve İzlek**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi Elazığ.
- EGE Ufuk, **Batı Kültüründe Yabancılaşmanın Kökeni ve Yabancılaşma Kuramları ve Yabancılaşma Açısından David Storey'nin Edebî Konumu ve Hayat Felsefesi**, Ankara Üniversitesi DTCF Yay., Ankara 2000.
- ERDOĞAN Aslı, **Hayatın Sessizliğinde**, Everest Yay., İstanbul 2007.
- ERDOĞAN Aslı, **Kabuk Adam**, Everest Yay., İstanbul 2009.
- ERDOĞAN Aslı, **Kırmızı Pelerinli Kent**, Everest Yay., İstanbul 2009.
- ERDOĞAN Aslı, **Mucizevi Mandarin**, Everest Yay., İstanbul 2009.
- ERDOĞAN Aslı, **Taş Bina ve Diğerleri**, Everest Yay., İstanbul 2009.
- FROMM Erich, **Kendini Savunan İnsan**, Çev. Necla Arat, Say Yay., İstanbul 1994.
- GÜNDÖĞAN Ali Osman, **Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi**, Birey Yay., İstanbul 1997.
- KARACA Faruk, **Ölüm Psikolojisi**, Beyan Yay., Erzurum 2000.
- KÜÇÜKALP Kasım, **Batı Metafizikinin Dekonstrüksiyonu: Heidegger-Derrida**, Sentez Yay., İstanbul 2008.
- MAKSUDYAN Nazan, “Kaybolan Anıların İzinde: Aslı Erdoğan'ın Unutamadıkları”, **Mesele**, 2009, s.28-31.
- MANNONİ Pierre, **Korku**, Çev. Işın Gürbüz, İletişim Yay., İstanbul 1995.
- OFLUOĞLU Gökhan, O. BÜYÜKYILMAZ, “Yabancılaşmanın Teorik Gelişimi ve Tarihsel Süreç İçinde Farklı Alanlarda Görünümü”, **Kamu-İş**, C.10, S.1 (2008), s. 113-144.
- ÖĞÜT Hande, “Göçebe Zamanın Yazarı: Aslı Erdoğan”, **Varlık**, C. 73, S.1177 (2005), s. 29-33.
- ÖZHER Sema, **Kaptanın Aynasından Yansıyanlar**, Akçağ Yay., Ankara 2009.
- PAPPENHEİM Fritz, **Modern İnsanın Yabancılaşması**, Çev. Salih Ak, Phoenix Yay., Ankara 2002.
- SAİD Edward **Kış Ruhu**, Çev. Tuncay Birkan, Metis Yay., İstanbul 2000.
- SAZYEK Hakan, **Abdülhak Şinasi Hisar'ın Romanlarında Özel Yabancılaşma**, Akçağ Yay., Ankara 2008.

SORGUN Hüseyin, “Arafta Bir Kadın: Aslı Erdoğan”, **Zaman**, 19.02.2001; <http://arsiv.zaman.com.tr/2001/02/19/kultursanat/kultursanatdevam.htm>, (ET: 05.01.2012).

SUNAT Haluk, “Yabancılaşma ve Birey (1)”, **Birikim**, S:84 (1996), s.68–78.

YAŞAR M. Ruhat, “Yalnızlık”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.17, S:1 (2007), s.237-260.